

Små barn

Om forfatteren

• **Heidi Jacobsen** er utdannet sykepleier og psykolog. Nylig disputerte hun for doktorgraden med avhandlingen: "Foster care - an opportunity for young children: A longitudinal and prospective study of foster children's attachment and development". Denne artikkelen tar utgangspunkt i to av hennes artikler om tilknytning: *Attachment security in young foster children: continuity from 2 to 3 years of age* (Jacobsen, Ivarsson, Wentzel-Larsen, Smith, & Moe, 2014) og *Foster parents' state of mind with respect to attachment: concordance with their foster children's attachment patterns at 2 and 3 years of age* (Jacobsen, Ivarsson, Wentzel-Larsen, Smith, & Moe, in press).

i fosterhjem

– utviklingsmuligheter i løpet av de tre første leveårene

Studien "Små barn i fosterhjem" skaper optimisme for barna som flytter tidlig i fosterhjem. Majoriteten av fosterbarna som var med i denne studien, hadde trygg tilknytning til sine fosterforeldre både ved 2- og 3-årsalder.

- Av Heidi Jacobsen, psykolog

Fosterhjemsplassing er den foretrukne løsningen når barn i ulike aldre har behov for nye omsorgspersoner. Per 31. desember 2012 bodde 9632 barn i ulike former for fosterhjem (beredskapshjem er ikke inkludert) og 513 av disse var i alderen 0 – 2 år. Mange parter blir berørt når barn flytter i fosterhjem og det er derfor viktig å sikre barn under offentlig omsorg en kvalitativ bedre omsorg enn de hadde når de bodde hos sine biologiske foreldre. Det kan være utfordrende for fosterforeldre å tilby slik omsorg fordi disse barna som regel både har opplevd en eller annen form for omsorgsvikt i tillegg til brudd i nære relasjoner. Forskning viser at fosterbarn har større risiko for å utvikle utrygg tilknytning enn andre barn og spesielt den formen for utrygg tilknytning vi kaller desorganisert (van den Dries, Juffer, van IJzendoorn, & Bakermans-Kranenburg, 2009). Små fosterbarn har derfor et ekstra behov både for beskyttelse og hjelp til å utvikle seg best mulig i forhold til sitt potensial.

Barns utviklingsbehov

Barns utvikling er sammensatt og omfatter viktige områder som blant annet tilknytning til nære omsorgspersoner. Det er viktig å møte alle utviklingsbehov og fosterbarn trenger, avhengig av sine tidlige opplevelser og forutsetninger, hjelp innenfor hvert område. Det tidlige foreldre-barn samspillet, i tillegg til barnets biologiske utgangspunkt, legger grunnlaget for barnets utvikling fra fødsel og opp igjennom barndommen.

Transaksjonsmodellen (Sameroff, 2009) er en modell som illustrerer hvordan barnet og omsorgspersonen gjensidig påvirker hverandre over tid og hvordan denne gjensidige påvirkningen igjen kan bidra til endring i barnets utvikling. Denne modellen poengterer at utvikling ikke kan sees som en isolert prosess kun hos barnet, men heller at barnet påvirker sine omgivelser og omgivelsene påvirker barnet. Denne gjensidige påvirkningen bidrar til at det utvikler seg en kvalitativ endring i relasjonen over tid i positiv eller negativ retning. Selv om det av ulike grunner kan være en utfordring å teste denne modellen empirisk, er den nyttig når vi ønsker å forklare hvordan utviklingsprosessen hos fosterbarn er fra de flytter inn i fosterhjemmet.

Fosterforeldre kan ha problemer med å forstå hvilke signaler barnet gir og hvordan tidlige erfaringer påvirker barnets atferd og emosjoner. Disse er ofte annerledes og ukjente sammenlignet med de erfaringene fosterforeldrene har hatt med egne barn. Et eksempel kan være en toåring som slår seg og som ikke gråter og søker trøst hos fostermor eller fosterfar. Dersom barnet skal få hjelp til å uttrykke sine behov, er det nødvendig at fosterforeldrene over tid langsomt gir barnet erfaringer om at det nytter å be om hjelp og støtte til å regulere egne emosjoner ved hjelp av andre. Slik kan barnet etter hvert utvikle en tillit til at fosterforeldrene vil det beste for barnet og dermed vise behovene sine tydelig. Fosterforeldrene vil igjen lettere kunne tilby hjelp og trøst fordi de opplever at barnet trenger dem og verdsetter det de

tilbyr av nærhet og omsorg. Imidlertid vil noen barn være ekstra sårbare for negativ omsorg, samtidig som de også er mer mottagelige for et positivt miljø. Uansett sårbarhet eller ikke må målet alltid være å tilby fosterbarn ikke bare gode nok, men mer enn gode nok omsorgserfaringer (Dozier, Higley, Albus, & Nutter, 2002).

Tilknytning

Endringsprosesser kan også forklares ut fra et tilknytningsteoretisk perspektiv. I tilknytningsteori settes mulighetene for endring mot en mer positiv utvikling, mer direkte i sammenheng med endringer i miljøet. John Bowlby hevdet at det vil være en lovmessig endring når det skjer endringer i omsorgsmiljøet. Slik kan endringer i tilknytningskvalitet endres med endringer i omsorgsmiljøet (Bowlby, 1969/1997; Sroufe, Egeland, Carlson, & Collins, 2005; Weinfeld, Sroufe, & Egeland, 2000). Vi kan nok i

Jeg vil rette en stor takk til Extra-Stiftelsen Helse og Rehabilitering, Nasjonalt kompetansenettverk for sped- og småbarns psykiske helse ved RBUP Øst og Sør og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet for finansiering av denne studien. I tillegg vil jeg takke Norsk Fosterhjemsforening for støtte i søknadsprosessen, og selvfølgelig alle fosterbarna og fosterforeldrene samt familiene i sammenligningsgruppen for at dere så velvillige har stilt opp to ganger i løpet av en travel småbarnsperiode.

dag hevde at denne forklaringsmåten vil inngå i en transaksjonsmodell.

Tilknytning kan, i tillegg til å være spesifikk atferd, defineres som et emosjonelt bånd som varer over tid (Ainsworth, Bell, & Stayton, 1991). Vi kan observere barnets tilknytning, spesielt ved to anledninger; når barnet er atskilt fra omsorgspersonen og når noe i omgivelsene er skremmende for barnet. Spedbarnet vil i slike situasjoner ofte vise tilknytningsatferd i form av for eksempel gråt eller protest når omsorgspersonen går ut av et rom. Når barnet blir eldre er slik atferd mindre tydelig og omsorgspersonen og barnet kan forhandle og legge en plan sammen for hvordan barnet kan mestre sine følelser og atferd i slike situasjoner (Bowlby, 1969/1997, p. 205). Tilknytning i sped- og småbarnsalder handler ikke om å knytte seg til kun en person. Barnet kan knytte seg til flere personer opp igjennom barndommen, men som oftest vil en eller to være de viktigste

tilknytningspersonene i løpet av spedbarnsalderen og tidlig barndom (Bowlby, 1969/1997). Fosterbarn som flytter i fosterhjem etter ca. 7-månedersalder, vil sannsynligvis allerede ha en tilknytningsrelasjon til sine foreldre, men det vil være av stor betydning at fosterbarnet knytter seg til fosterforeldrene og også beredskapsforeldre som har den daglige omsorgen for barnet.

Indre arbeidsmodeller

Parallelt med utvikling av et tilknytningsmønster utvikler barnet indre arbeidsmodeller. Indre arbeidsmodeller er et teoretisk begrep og antas å ligge til grunn for barnets tilknytningsatferd som kan kategoriseres i ulike tilknytningsmønstre. Arbeidsmodellene og tilknytningsatferden ligger til grunn for kvaliteten på barnets tilknytning til, i barnealder, en eller flere spesifikke omsorgspersoner.

Det sentrale ved våre indre arbeids-

modeller er at de er mentale representasjoner av seg selv, andre og omgivelsene (Bowlby, 1969/1997). Barnets indre arbeidsmodeller danner grunnlaget for det vi kaller en trygg base for utforskning og en sikker havn for trøst og omsorg (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978; Bowlby, 1988). Barnets tilknytningsatferd som antas å ha sin bakgrunn i barnets indre arbeidsmodeller og dermed også tilknytningsmønsteret, kan ha en trygg eller utrygg kvalitet. Barn med en trygg tilknytning viser, på grunn av tidligere erfaringer med ivaretagelse og omsorg i stressende situasjoner, gjensynsglede ved gjenforening med omsorgspersonen etter å ha vært atskilt en kort stund, og roes lett for deretter å fortsette utforskning av leker og relasjon. Utrygge barn viser ikke gjensynsglede på samme måte og vil enten avvise omsorgspersonen eller være overopptatt av relasjonen. Disse barna har en dårligere kvalitet på sin utforskning og noen utrygge barn har svært vanskelig for å roe seg etter en atskillelse fordi de sannsynligvis ikke har opplevd å bli møtt på sine emosjonelle behov når de har hatt behov for trøst og omsorg (Ainsworth et al., 1978; Bowlby, 1988). Andre barn mangler strategier for hvordan de skal takle stressende situasjoner og bruke sine omsorgspersoner som en trygg base for utforskning og en sikker havn for trøst. Dette er barn med en desorganisert tilknytning som sannsynligvis har hatt foreldre som har vært skremmende eller skremte i forhold til barnet sitt (Main & Hesse, 1990).

I arbeidet med fosterbarn og fosterforeldre er det viktig å poengtere at indre arbeidsmodeller kan endres og formes avhengig av de nære relasjonene barnet til enhver tid har (Bowlby, 1969/1997). Dette gir grunn til optimisme i fosterhjemsomsorgen fordi et barn som tidligere har opplevd omsorgssvikt vil kunne endre arbeidsmodellene når barnet flytter inn i et fosterhjem som er preget av trygghet og forutsigbarhet, som igjen vil endre tilknytningsatferden forhåpentlig mot mer nærhetssøken og uttrykk for glede i samhandlingen.

Mange fosterforeldre vil kanskje kjenne seg igjen i beskrivelsene av hvordan ulike barn kan ha ulike indre arbeids-

modeller og dermed ulikt tilknytningsmønster. Å hjelpe barnet til å utvikle trygge tilknytningsrelasjoner til fosterforeldre er en viktig oppgave både for fosterforeldrene så vel som for barnevernet. Det er spesielt viktig at barnet ikke opprettholder en desorganisert tilknytning. Når små fosterbarn flytter inn i fosterhjemmet viser forskning at de allerede innen 14 dager vil orientere seg mot sine nye omsorgspersoner og vise en eller annen form for tilknytningsatferd når barnet har slått seg, blitt skremt eller har vært sykt (Stovall & Dozier, 2000).

Å etablere nye tilknytningsrelasjoner er en prosess, og forskning tyder på at denne prosessen er enklere jo yngre barnet er (Stovall-McClough & Dozier, 2004). Når barnet flytter i fosterhjem når det er under et år, har det ennå ikke rukket å utvikle konsistente indre arbeidsmodeller og dermed tilknytning i forhold til en bestemt omsorgsperson. Fosterforeldrene har dermed større påvirkningsmuligheter ved å bruke sine egne erfaringer og arbeidsmodeller til å hjelpe fosterbarnet til en mest mulig helsefremmende tilknytning.

Betydningen av omsorgspersonens indre arbeidsmodeller

Tilknytningsatferd er ikke bare viktig for barnet, men spiller en viktig rolle i menneskets liv opp igjennom hele livet (Bowlby, 1969/1997, p. 208). Indre arbeidsmodeller hos den voksne er ikke lenger relasjonsspesifikke slik vi ser det hos barnet, men mer generelle basert på hvordan tidligere erfaringer i nære relasjoner har blitt bearbejdet (Main, Kaplan, & Cassidy, 1985). Tilknytningsatferden hos den voksne er forskjellig fra den vi ser hos barnet, men vi kan alle kjenne oss igjen i situasjoner der vi trenger trøst og omsorg. For å kartlegge indre arbeidsmodeller i voksen alder, eller det vi kaller mental innstilling i forhold til tilknytning, bruker vi et intervju som handler om opplevelser i tidlig barndom og om hvordan disse opplevelsene har preget livene våre i voksen alder. Det er ikke opplevelsen av barndommen og livet i seg selv som er viktig, men hvordan vi

som voksne forholder oss til våre erfaringer (George, Kaplan, & Main, 1996). Fordi fosterbarn allerede har opplevd brudd i nære relasjoner og som regel også en eller annen form for uheldig omsorg, er fosterforeldrenes egne indre arbeidsmodeller av betydning når barnet skal hjelpes til å utvikle nye tilknytningsrelasjoner.

Fosterbarns tre kritiske utviklingsbehov

En sentral forsker på fosterbarns utvikling og fungering har sammen med sine kolleger definert tre sentrale behov i fosterbarnets utvikling (Dozier et al., 2002). For det første har fosterbarn, på grunn av tidlig omsorgssvikt, ikke opplevd en konsistent og forutsigbar sensitiv omsorg. Barnet gir derfor signaler eller atferd som ikke automatisk utløser

en sensitiv respons fra fosterforeldrene. For det andre, når fosterbarnet ikke tydelig viser hva det har behov for av støtte og glede i utforskning og lek, eller trøst og nærhet når det for eksempel har slått seg eller blitt skremt, kan fosterforeldre ikke oppfatte barnets egentlige behov. Barnet sender villedende signaler (Hoffman, Marvin, Cooper, & Powell, 2006) som er vanskelige å oppfatte selv for en trygg fostermor eller fosterfar. Fosterforeldrene responderer derfor, slik Dozier og medarbeidere definerer det, «in kind». Å respondere «in kind» vil si at fosterforeldre lett kan tenke at når barnet ikke uttrykker et behov for trøst og omsorg når det er lei seg eller hjelp og glede i utforskning, er det er i overensstemmelse med barnets behov og ønsker. En annen tolkning av slike

feilsignaler er at barnet handler ut fra hvordan slike behov har blitt møtt i tidligere relasjoner. Fosterbarn har behov for «nærende» omsorg, noe som på bakgrunn av de to overnevnte behovene kan være en utfordring for mange fosterforeldre å imøtekomme. For det tredje har fosterbarn behov for hjelp til emosjonsregulering både atferdsmessig og fysiologisk. Dette behovet kan ivaretas ved nettopp at fosterforeldrene gir barnet «nærende omsorg» og møter fosterbarnets behov for følelsesmessig regulering over tid. Å etablere nære og trygge tilknytningsrelasjoner ivaretar alle disse tre behovene.

Omsorgshistoriens betydning for utvikling og fungering

Fosterbarnets omsorgshistorie kan være preget av alderen når det flyttet i fosterhjem, årsakene til hvorfor det måtte flytte og antall ganger det har flyttet. For å kunne dokumentere betydningen av barnets alder har studier som har inkludert enten rumenske adoptivbarn (Rutter et al., 2007) eller fosterbarn (Smyke, Zeanah, Fox, & Nelson, 2009), blitt benyttet for å begrunne betydningen av å flytte barn i fosterhjem i ung alder. Studiene rapporterer

at fosterbarn som flyttet inn i fosterhjemmet før 2-årsalder hadde større mulighet for å utvikle trygg tilknytning til sine fosterforeldre enn de som flyttet senere (Smyke, Zeanah, Fox, Nelson, & Guthrie, 2010). En hypotese er at årsakene til at barnet flytter i fosterhjem vil ha betydning for hvordan det utvikler seg på ulike områder. En ny norsk registerstudie som omfatter tidsrommet fra 1995 – 2008 kan brukes for å gi et bilde av hvilke omsorgserfaringer barn i barnevernet har. Hovedårsakene for å kunne definere at barn i alderen 0-5 år hadde opplevd vanskjøtsel, var manglende omsorgsevne hos foreldrene, psykiske problemer og rusmisbruk (Clausen & Valset, 2012). Det ble rapportert en markert økning i vanskjøttede barn i de yngste aldersgruppene (Clausen & Valset, 2012). Videre viser forskning at det er en sammenheng mellom kvaliteten på omsorgen i fosterhjemmet og antall omsorgsbrudd fosterbarnet opplever (Oosterman, Schuengel, Slot, Bullens, & Doreleijers, 2007). Til tross for disse omsorgserfaringene har det vist seg at når barnet flytter i fosterhjem i ung alder er det en sammenheng mellom fosterforeldrenes egen tilknytningsstil

og fosterbarnets tilknytning uansett alder ved flytting. Det betyr at fosterbarn med fosterforeldre som selv har en trygg tilknytning, som regel også selv utvikler en trygg tilknytning til fosterforeldrene (Dozier, Stovall, Albus, & Bates, 2001).

Selve studien

Studien startet i 2009 og rekruttering av barn og familier ble avsluttet 2011. I alt har 60 fosterbarn og deres fosterforeldre deltatt, samt 42 barn og foreldre i en sammenligningsgruppe. Noen færre barn deltok ved andre gangs observasjon; 56 fosterbarn og 40 sammenligningsbarn. Fosterbarna måtte ha bodd i fosterhjemmet i minst to måneder og barna og familiene i sammenligningsgruppen skulle ikke ha hatt kontakt med barnevernet. Barna og omsorgspersonene møtte to ganger til ulike observasjoner og intervjuer i tillegg til at de fylte ut ulike spørreskjemaer; en gang når barna var omtrent 2 år og en gang når de var 3. En av omsorgspersonene ble valgt ut til å være hoveddeltaker i studien - de fleste fostermødre/mødre - og den andre fylte kun ut spørreskjemaer. Det var noen flere gutter i fosterhjemgruppen, mens det i

sammenligningsgruppen var like mange jenter som gutter. Alle fosterforeldrene ble rekruttert gjennom kommunale barnevernkontor, og Bufetat hadde i noen grad bidratt til å lokalisere kommunale barnevernkontor med barn i aktuell alder. Før fosterforeldrene ble kontaktet hadde saksbehandler i barnevernet kontaktet dem og spurt om de kunne bli kontaktet av Heidi Jacobsen for å få ytterligere informasjon om prosjektet. Fosterbarna hadde flyttet ut av sine opprinnelige hjem i gjennomsnitt før de fylte 6 måneder og inn i det fosterhjemmet som var med i studien før de var 9 måneder. Årsakene til at barna hadde flyttet i fosterhjem var hovedsakelig at foreldrene manglet omsorgsevne, i tillegg til rusmisbruk og psykiske problemer kombinert med manglende omsorgsevne. De fleste barna hadde opplevd å bli flyttet to ganger (33), mens 19 barn hadde flyttet rett inn i det nåværende fosterhjemmet. De barna som hadde flyttet to ganger hadde bodd i beredskapshjem før de flyttet inn i det endelige fosterhjemmet, og de hadde i gjennomsnitt ca. seks samvær i året med sine biologiske foreldre. De fleste fosterbarna og barna i sammenligningsgruppen som deltok i studien, var etnisk norske, noe som også var tilfellet for omsorgspersonene.

Når vi ser på hva som karakteriserte omsorgspersonene, så var fosterforeldrene noe eldre enn sammenligningsforeldrene, de hadde omtrent like mange barn (selv om forskjellen var statistisk signifikant) og flesteparten var gift. Familieinntekten i begge grupper var relativt lik selv om fosterforeldrene hadde lavere utdanning enn foreldrene i sammenligningsgruppen. Flesteparten av fosterfamiliene hadde kun omsorg for ett fosterbarn, de hadde liten erfaring som fosterforeldre, og 21 av familiene hadde ikke andre barn. De aller fleste hadde fått en eller annen form for veiledning i løpet av den tiden de hadde vært fosterforeldre.

Hvilke metoder ble benyttet?

Mange metoder ble benyttet i studien, men i denne artikkelen tar jeg kun for meg de metodene som handler om tilknytning. Barna ble observert to

ganger i *Fremmedsituasjonen* (Ainsworth et al., 1978; Cassidy, Marvin, & the MacArthur Attachment Working Group, 1992). I tillegg ble en av omsorgspersonene intervjuet med *Tilknytningsintervjuet om den voksnes tilknytningsstil (The Adult Attachment Interview)* (Main, Goldwyn, & Hesse, 2003), som kartlegger tilknytningsstil i voksen alder. I tillegg fylte saksbehandler i barneverntjenesten ut et spørreskjema om fosterbarnets tidlige omsorgshistorie og begge omsorgspersonene fylte ut et spørreskjema om familie-relaterte opplysninger. Vi brukte også et spørreskjema om stress i familien, *Parental Stress Index* (Abidin, 1995), som begge omsorgspersonene fylte ut. Fra dette skjemaet brukte vi en serie spørsmål som handlet om stressrelaterte episoder i løpet av det siste året.

Fremmedsituasjonen er en video-observasjon som tar, avhengig av barnets alder, fra 20 til 30 minutter å gjennomføre. Observasjonen inneholder åtte tre-minutters episoder inkludert to

episoder hvor omsorgspersonen blir bedt om å gå ut av rommet. En av gangene er en hyggelig fremmed person sammen med barnet. Den andre gangen skal barnet prøve å være alene. Barnet utsettes på denne måten for mild grad av stress, men noen barn blir fort svært stresset og atskillelsen avsluttes tidligere. Alle som deltok når barna var 2 og 3 år gamle deltok i *Fremmedsituasjonen* unntatt en fostermor som ikke ønsket å være med i observasjonen andre gang fordi hun ikke likte denne observasjonsmetoden. Når vi vurderer barnets tilknytning i *Fremmedsituasjonen* er det spesielt barnets reaksjon ved gjenforening som er grunnlaget for å vurdere om barnet har en trygg eller utrygg tilknytning.

Den av deltakerne som ble definert som hoveddeltaker ble intervjuet med *Tilknytningsintervjuet om den voksnes tilknytningsstil (Main et al., 2003)* som det tok gjennomsnittlig 75 minutter å gjennomføre. Intervjuet handler om tilknytningsrelaterte temaer fra barndom og opp igjennom livet. Det er ikke

barndomserfaringene i seg selv som er viktige for å vurdere om den voksne har en autonom (trygg) eller ikke autonom (utrygg) tilknytningsstil i voksen alder. Det viktigste er om personen forteller en sammenhengende historie som er lett å forstå og i hvilken grad personen idylliserer relasjonen til mor og far opp igjen om barndommen uten å ha støtte for dette, eller om det er høy grad av uløst konflikt som fører til at det intervjuet blir usammenhengende og konfliktfylt. Selv omsorgspersoner med traumatiske barndomsopplevelser kan bli vurdert å være autonome i voksen alder.

Hva viste resultatene?

Vi fant at både når fosterbarna var 2 og 3 år gamle hadde flesteparten, 68.3 prosent og 67.3 prosent, en trygg tilknytning til den av fosterforeldrene som deltok i observasjonen. Vi fant ingen statistisk forskjell mellom fosterbarna og barna i sammenligningsgruppen. Det var heller ingen forskjell mellom andelen trygge fosterbarn ved 2- og 3-årsalder og andelen trygge barn i «typiske familier». De fleste av barna som ble vurdert å være trygge ved 2-årsalder forble også trygge når de var 3 (Jacobsen et al., 2014). Imidlertid var det også en del barn som gikk fra å være trygge til utrygge og omvendt. Derfor fant vi ikke en statistisk signifikant stabilitet. Videre fant vi at de aller

fleste av fosterforeldrene (86.7 prosent) var autonome/trygge, det vil si de hadde selv en trygg tilknytningsstil når barna var 2 år gamle (Jacobsen et al., in press). Heller ikke her var det forskjell mellom fosterforeldrene og foreldrene i sammenligningsgruppen. Selv om de fleste barna som ble vurdert som trygge også hadde trygge fosterforeldre, var det også noen trygge barn som hadde utrygge fosterforeldre og omvendt.

Når vi så på resultatene av analysene mellom alder ved plassering første og siste gang, årsakene til fosterhjemsplasseringen og antall flyttinger, fant vi ingen statistiske sammenhenger mellom disse faktorene og barnas tilknytningsmønster.

Hva betyr resultatene?

Resultatene i studien skaper optimisme i arbeidet med fosterbarn og deres fosterforeldre. Flesteparten av barna hadde en trygg tilknytning og de forble trygge over tid. Dessuten fant vi at majoriteten av fosterforeldrene var selv trygge. I denne studien har ikke fosterbarnets tilknytning til sine biologiske foreldre eller til beredskapsforeldrene blitt utforsket. Vi kan derfor ikke med sikkerhet si at noe endret seg i fosterhjemmet. Imidlertid er det stor sannsynlighet for at barnet ikke hadde en trygg tilknytning til sine biologiske foreldre fordi omsorgen har blitt defi-

nerert å være så lite tilfredsstillende at barnet måtte få et nytt hjem. Dessuten var barna svært unge når de flyttet ut fra sitt opprinnelige hjem, slik at tilknytningen ikke var endelig etablert. Det ser ut til at fosterforeldrene har vært i stand til å skape positive sammenhenger, trygghet og forutsigbarhet for fosterbarna som deltok i denne studien. Til tross for at vi ikke har testet transaksjonsmodellen (Sameroff, 2009), kan fosterforeldrenes omsorg og barnas responser ha bidratt til utvikling av trygg tilknytning hos fosterbarnet over tid. Denne omsorgen ser ut til å ha blitt opprettholdt i løpet av det neste året fordi de fleste barna som var trygt tilknyttet når de var 2 år forble trygge når de var 3. Er barna som har vært med i studien, genetisk mer mottakelige for sensitiv omsorg? Dette spørsmålet kan vi ikke besvare fordi vi ikke har noen genetiske markører for blant annet desorganisert tilknytning.

Tidligere i artikkelen har jeg beskrevet tre kritiske behov som bør være et sentralt fokus når barn flytter i fosterhjem (Dozier et al., 2002). Kan vi anta at fosterforeldrene i denne studien har vært i stand til å ivareta alle disse tre behovene? Selv om det ikke er mulig å besvare dette spørsmålet ut fra denne studien, kan vi anta at fosterforeldrene i løpet av den tiden fosterbarna har bodd i fosterhjemmet har vært i stand til å identifisere barnets behov for trøst og omsorg i stressende situasjoner. Fosterforeldrene hadde selv en trygg tilknytningsstil, noe som gjør dem lettere i stand til å sette seg inn i barnets behov og ofte, om ikke alltid, respondere sensitivt på fosterbarnas signaler eller feilsignaler som ikke alltid er like lette å tolke. Fordi de fleste av fosterforeldrene også hadde mottatt en eller annen form for veiledning kan slike utfordringer ha blitt tydeliggjort og bearbeidet. I tillegg ble det rapportert lite foreldrestress i fosterhjemmet, noe som igjen kan ha gitt fosterforeldrene muligheter til å bruke sine ressurser på å forstå og hjelpe fosterbarna.

Tidligere forskning av rumenske fosterbarn har funnet en sammenheng mellom alder når barnet flyttet inn i fosterhjemmet og utvikling av trygg

tilknytning (Smyke et al., 2010) dersom de flyttet inn i fosterhjemmet før de var 24 måneder. Adoptivbarn som kan være en naturlig sammenligningsgruppe har blitt rapportert å utvikle trygg tilknytning dersom de ble adoptert før de var 12 måneder (van den Dries et al., 2009). I vår studie flyttet fosterbarna svært tidlig fra et sannsynligvis uheldig omsorgsmiljø og inn i enten et beredskapshjem eller et fosterhjem. Dette kan være en årsak til at det ikke ble funnet noen sammenheng mellom alder ved flytting og hvilket tilknytningsmønster barna utviklet til sine fosterforeldre. Imidlertid har det vist seg at når barn flytter i fosterhjem i ung alder er det lettere for fosterforeldrene å bli emosjonelt investert i fosterbarnet (Dozier & Lindhiem, 2006). Det vil si at fosterbarnet blir sett på som et medlem i familien på lik linje med eventuelt biologiske barn. Fosterforeldrene vil ha et sterkt ønske om å beholde barnet og vil gjøre alt de kan for å beskytte det overfor eventuelle farer. En hypotese kan være at fosterbarna i denne studien som gruppe

hadde et trygt og forutsigbart omsorgsmiljø i beredskapshjemmet og senere i fosterhjemmet. Sammen med relativt få flyttinger kan vi argumentere for at barna sannsynligvis har fått et utviklingsfremmende omsorgsmiljø tidlig i livet. Selv om vi ikke fant noen sammenheng mellom årsak til flytting og tilknytning, må vi anta at når barn har behov for nye omsorgspersoner, har de hatt såpass vanskelige omsorgsbetingelser tidlig i livet at de har behov for en tett og kvalitativ god oppfølging opp igjennom barndommen.

Forskning vil alltid ha sine begrensninger og svakheter, noe som også er tilfellet med denne studien. Selv om det var relativt mange barn som deltok i studien er antallet allikevel for lite til å konkludere med at dersom fosterbarn tidlig i livet får trygge fosterforeldre så vil de utvikle en trygg tilknytning. Studien antyder en slik mulighet, men vi kan allikevel ikke si at dette gjelder for alle små fosterbarn. Det er også en utfordrende oppgave å vurdere tilknytnings-

mønster hos barn, noe som også var tilfelle i denne studien.

Hva kan vi lære av studien?

Resultatene i studien antyder at fosterbarn som flytter tidlig i fosterhjem kan ha like store muligheter til å utvikle trygg tilknytning som barn som ikke har hatt slike omsorgserfaringer. Studien gir grunn til forsiktig optimisme, selv om fosterbarn, uansett hvor små de er når de får nye omsorgspersoner, har behov for oppfølging opp igjennom barndommen. Fosterforeldre bør, uansett om de selv har en trygg tilknytningsstil, få veiledning som hjelper dem til å oppdage og forstå barnets behov for utviklingsstøtte helt fra starten av plasseringen. Det kan hjelpe til å sikre en utviklingsfremmende tilknytning hos fosterbarnet som igjen kan gi grunnlag for en så positiv utvikling som mulig. Til tross for positive resultater i denne studien, vil en oppfølgingsstudie når barna er i skolealder være svært viktig for å kunne utforske hvor robust disse tidlige observasjonene er over tid.

Referanser

- Abidin, R. R. (1995). *Parenting Stress Index. Professional manual* (3 ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Ainsworth, M. D. S., Bell, S. M., & Stayton, D. J. (1991). Infant-mother attachment and social development: 'Socialisation' as a product of reciprocal responsiveness to signals. In M. Woodhead, R. Carr & P. Light (Eds.), *Becoming a person* (pp. 30-55). Florence, KY: Taylor & Francis/Routledge; US.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bakermans-Kranenburg, M. J., & van IJzendoorn, M. H. (2011). Differential susceptibility to rearing environment depending on dopamine-related genes: New evidence and a meta-analysis. *Development and Psychopathology*, 23 (1), 39-52. doi: 10.1017/S0954579410000635
- Belsky, J. (2005). Differential susceptibility to rearing influence: An evolutionary hypothesis and some evidence. In B. J. Ellis & D. F. Bjorklund (Eds.), *Origins of the social mind: Evolutionary psychology and child development* (pp. 139-163). New York, NY: Guilford Press.
- Belsky, J., Bakermans-Kranenburg, M. J., & van IJzendoorn, M. H. (2007). For better and for worse: Differential susceptibility to environmental influences. *Current Directions in Psychological Science*, 16(6), 300-304. doi: 10.1111/j.1467-8721.2007.00525.x
- Bowlby, J. (1969/1997). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. London, UK: Pimlico.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York, NY: Basic Books.
- Cassidy, J., Marvin, R. S., & the MacArthur Attachment Working Group. (1992). *Attachment organization in preschool children: Procedures and coding manual*. Unpublished manuscript. University of Virginia. Charlottesville, VA.
- Clausen, S.-E., & Valslet, K. (2012). Spedbarn og småbarn med tiltak fra barnevernet 1995-2008: Utbredelse av omsorgssvikt og risikofaktorer. [Infants and small children in the child welfare system 1995-2008]. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening [Journal of the Norwegian Psychological Association]*, 49(7), 642-648.
- Dozier, M., Higley, E., Albus, K. E., & Nutter, A. (2002). Intervening with foster infants' caregivers: Targeting three critical needs. *Infant Mental Health Journal*, 23(5), 541-554. doi: 10.1002/imhj.10032
- Dozier, M., & Lindhiem, O. (2006). This is my child: Differences among foster parents in commitment to their young children. *Child Maltreatment*, 11(4), 338-345. doi: 10.1177/1077559506291263
- Dozier, M., Stovall, K., Albus, K. E., & Bates, B. (2001). Attachment for infants in foster care: The role of caregiver state of mind. *Child Development*, 72(5), 1467-1477. doi: 10.1111/1467-8624.00360
- George, C., Kaplan, N., & Main, M. (1996). *The Adult Attachment Interview*. Unpublished manuscript.
- Hoffman, K. T., Marvin, R. S., Cooper, G., & Powell, B. (2006). Changing toddlers' and preschoolers' attachment classifications: The circle of security intervention. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(6), 1017-1026. doi: 10.1037/0022-006X.74.6.1017
- Jacobsen, H., Ivarsson, T., Wentzel-Larsen, T., Smith, L., & Moe, V. (2014). Attachment security in young foster children: continuity from 2 to 3 years of age. *Attach Hum Dev*, 16(1), 42-57. doi: 10.1080/14616734.2013.850102
- Jacobsen, H., Ivarsson, T., Wentzel-Larsen, T., Smith, L., & Moe, V. (in press). Foster parents' state of mind with respect to attachment: concordance with their foster children's attachment patterns at 2 and 3 years of age. *Infant Mental Health Journal*.
- Main, M., Goldwyn, R., & Hesse, E. (2003). *Adult Attachment scoring and classification systems*. University of California. Berkeley, CA.
- Main, M., & Hesse, E. (1990). Parents' unresolved traumatic experiences are related to infant disorganized attachment status: Is frightened and/or frightening parental behavior the linking mechanism? In M. T. Greenberg, D. V. Cicchetti & E. Cummings (Eds.), *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention* (pp. 161-182). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1-2), 66-104. doi: 10.2307/3333827
- Oosterman, M., Schuengel, C., Slot, N., Bullens, R. A., & Doreleijers, T. A. (2007). Disruptions in foster care: A review and meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 29(1), 53-76. doi: 10.1016/j.childyouth.2006.07.003
- Rutter, M., Beckett, C., Castle, J., Colvert, E., Kreppner, J., Mehta, M., . . . Sonuga-Barke, E. (2007). Effects of profound early institutional deprivation: An overview of findings from a UK longitudinal study of Romanian adoptees. *European Journal of Developmental Psychology*, 4(3), 332-350. doi: 10.1080/17405620701401846
- Sameroff, A. (2009). The transactional model. In A. Sameroff (Ed.), *The transactional model of development: How children and contexts shape each other* (pp. 3-21). Washington, DC: American Psychological Association.
- Smyke, A. T., Zeanah, C. H., Fox, N. A., & Nelson, C. A. (2009). A new model of foster care for young children: The Bucharest Early Intervention Project. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 18(3), 721-734. doi: 10.1016/j.chc.2009.03.003
- Smyke, A. T., Zeanah, C. H., Fox, N. A., Nelson, C. A., & Guthrie, D. (2010). Placement in foster care enhances quality of attachment among young institutionalized children. *Child Development*, 81(1), 212-223. doi: 10.1111/j.1467-8624.2009.01390.x
- Sroufe, L. A., Egeland, B., Carlson, E. A., & Collins, W. A. (2005). *The development of the person: The Minnesota study of risk and adaptation from birth to adulthood*. New York, NY: Guilford Publications.
- Stovall-McClough, K., & Dozier, M. (2004). Forming attachments in foster care: Infant attachment behaviors during the first 2 months of placement. *Development and Psychopathology*, 16(2), 253-271. doi: 10.1017/S0954579404044505
- Stovall, K., & Dozier, M. (2000). The development of attachment in new relationships: Single subject analyses for 10 foster infants. *Development and Psychopathology*, 12(2), 133-156.
- van den Dries, L., Juffer, F., van IJzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2009). Fostering security? A meta-analysis of attachment in adopted children. *Children and Youth Services Review*, 31(3), 410-421. doi: 10.1016/j.childyouth.2008.09.008
- Wenfield, N. S., Sroufe, L., & Egeland, B. (2000). Attachment from infancy to early adulthood in a high-risk sample: Continuity, discontinuity, and their correlates. *Child Development*, 71(3), 695-702. doi: 10.1111/1467-8624.00178

